

והוא הדין במשנתנו, משום הכי הוי עירוב, כיון דאין בסתירתם משום איסור סתירת אהל.

וקא סלקא דעתין דמשנתנו במגדל של לבנים מדובקות בטיט עסקינן, ולפיכך תמהינן:

**והאמר רב נחמן בר אדא אמר שמואל:** והרי רבי מאיר, שהתיר לפחות לכתחילה, מיירי רק בבית הבנוי באורא דליבני [לבנים סדורות זו על גב זו, ואינן מדובקות בטיט].

ואם כן, במשנתנו הוי "הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר", שהרי אסור לסותרם, כיון שמדובקות הן בטיט!?

ומשנינן: **הכא נמי** במשנתנו מיירי באורא דליבני?

ואכתי תמהינן: **והא אמר רבי זירא** אמתניתין דבית שנפחת, ולדעת רבי מאיר:

רק **ביום טוב אמרו** להתיר לפחות לכתחילה, אבל לא בשבת<sup>83</sup>.

והכא נמי אמאי הוי עירוב בשבת? <sup>84</sup>

ומשנינן: **הכא נמי** במשנתנו מיירי **ביום טוב**.

ותמהינן אינוניין: **אי הכי**, דמשנתנו מיירי ביום טוב, תיקשי:

**היינו דקתני עלה** דמשנתנו, בכרייתא: **רבי אליעזר** [גירסת רש"י, וראה גליון ורש"ש] **אומר: אם בעיר** — שבה המגדל — **אבד** המפתח, **עירובו עירוב**, ואף שאין יודע היכן הוא, הואיל שלכשידע היכן הוא, מצי לאתויי למגדל [ובגמרא לקמן יתבאר האיך יביאנו למקומן].

**ואם בשדה**, שיש שם רשות הרבים [קרבן נתנאל אות ש', ראה שם] **אבד** המפתח — **אין עירובו עירוב**. שהרי אף לכשידע היכן הוא, לא מצי לאתויי מרשות הרבים לרשות היחיד למקום המגדל כדי לפותחו.

והשתא תיקשי: **ואי ביום טוב** מיירי במתניתין ובכרייתא — **מה לי עיר, מה לי שדה?**

ש"אפילו בשדה יכול להביאה כיון שהוא צורך יום טוב" [ריטב"א, וראה מה שהאר"ך הרש"ש כאן]!?

ומשנינן: **חסורי מיחסרא** בלשון הכרייתא ל-ה-א **והכי קתני** בה:

**נתנו לעירוב במגדל, ונעל בפניו, ואבד המפתח, הרי זה עירוב**, וכדפרישנא למתניתין באורא דליבני, שאין בו משום סתירה דאורייתא.

**במה דברים אמורים, ביום טוב**. כשמערב מערב יום טוב עבור יום טוב, לפי שמותר

משני דרבי היא הסובר שלא גזרו על שבות בין השמשות. וראה ברש"י בביצה דף לא ב שכתב טעם אחר לאיסור בשבת. ומרש"י כאן דף לה א ד"ה אבל, משמע כטעם שכתב הריטב"א, וראה גאון יעקב.

83. דמדרבנן דמיא לסתירה, ולפיכך אסרו בשבת דחמיר טפי. וביום טוב התירו מן הטעם שפירש רש"י ז"ל דלא ליתיה לאיתמעטי משמחת יום טוב [ריטב"א],

84. וראה בתוספות וריטב"א שביארו אמאי לא

לסתור ביום טוב את המגדל כדי להוציא את העירוב.

**אבל בשבת – אין עירובו עירוב.** היות "דלא שרו ליה רבנן למיסתר" [רש"י].

**נמצא המפתח, שלא בסמוך למגדל, בין בעיר בין בשדה,** אפילו הכי אין עירובו עירוב בשבת. שהרי אין יכול להביאו למקום העירוב. שאפילו אם לא יעבידנו דרך רשות הרבים, אלא דרך גגות חצירות וקרפיות, נמי אסור, כיון שהם של כמה בני אדם שלא עירבו עירוב חצירות ביניהם.

**רבי אליעזר אומר:** אם נמצא המפתח בעיר בשבת, עירובו – עירוב, דסבירא ליה דמצי לאתויי, וכדמפרש ואזיל.

**אבל בשדה אין עירובו עירוב,** כיון דלא מצי לאתויי מרשות הרבים לרשות היחיד.

וכל זה כשנמצא המפתח.

ואם אבד המפתח פליג נמי רבי אליעזר על תנא קמא.

שתנא קמא התיר ביום טוב לסתור ומשום דסבר כרבי מאיר, וכדאמרינן לעיל. אבל רבי

אליעזר פליג דאסור לסתור, וכמבואר במשנה דפליג רבי אליעזר על תנא קמא שהתיר ביום טוב<sup>85</sup>.

והשתא מפרשינן טעמא דרבי אליעזר דברייתא דסבר, אם נמצא המפתח בעיר עירובו עירוב אפילו בשבת:

משום דסבירא ליה דמצי לאתויי דרך גגות חצרות וקרפיות, ואפילו הן של שני בני אדם שלא עירבו ביניהן. דסבר רבי אליעזר **כרבי שמעון** [לקמן בריש פרק כל גגות] **דאמר:** אחד גגות, ואחד חצירות, ואחד קרפיות – רשות אחת הן [כלומר: אין שינוי הבעלים של אותם מקומות או שינוי השימוש במקומות הללו, עושה אותן לשתי רשויות חלוקות, עד שיהיה אסור לטלטל מאחת לשניה, אלא יכולים לטלטל את הכלים ממקום אחד למשנהו. והכונה בהיתר זה היא דוקא] **לכלים ששבתו** בכניסת השבת **בתוכן** של הרשויות האלו, שאותם מותר לטלטל מחצר לחצר ומחצר לקרפף.

**ולא** נאמר היתר הטלטול **לכלים ששבתו בתוך הבית** והוצאו לחצר או לגג או לקרפף [ואפילו הוצאו בדרך היתר], שאותן אסור לטלטל.

או דילמא בשדה הוא דאין עירובו עירוב הא בעיר הוי עירוב וכרבי אליעזר דברייתא!

כן כתב הריטב"א בד"ה חסורי מחסרא בשם רש"י, וראה דברי רש"י במקומם.

וכתב: יפה כיון רבינו. וכן הסכים הרשב"א לרש"י, וכהך גיסא דרבי אליעזר דמתניתין ורבי אליעזר דברייתא פליגי.

אך התוספות כתבו על רש"י שלא דק, ודברי רבי אליעזר במתניתין ודברי רבי אליעזר

<sup>85</sup>. ריטב"א ד"ה חסורי מחסרא, ומשמע שאומר כן בדעת רש"י.

ואמנם, רבי אליעזר דמתניתין – לדעת רש"י – לא מיירי דוקא באבד המפתח, אלא אף בנמצא המפתח, ואמר שאין עירובו עירוב. והיינו בשבת, מפני שאינו יכול להביאו.

ונסתפק רש"י: אם פליג בהא על רבי אליעזר דברייתא [כלומר: ותרי תנאי נינהו אליבא דרבי אליעזר], וסובר דאפילו בעיר אין עירובו עירוב,

ולפיכך שרי הכא רבי אליעזר. דהכא נמי מיירי במפתח שלא שבת בבית [ריטב"א].

וטעמא דרבי אליעזר בנמצא המפתח בשדה, שאין עירובו עירוב — משום דסבר כרבנן<sup>86</sup>.

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו לשנויי הא דאקשינן לתנא קמא — דסבירא ליה דבאבד המפתח הוי עירוב — דהא הוי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר:

הכא במגדל גדול של עין המכיל ארבעים סאה עסקינן, שאף שאבד המפתח יכול לסותרו, דאינו אהל.

ובהכי פליגי תנא קמא ורבי אליעזר דמתניתין:

דמר [תנא קמא] סבר: על אף גודלו — כלי הוא ולא אהל, ואין בנין בכלים ואין סתירה בכלים.

ומר [רבי אליעזר] סבר: כיון שגדול הוא, שמחזיק ארבעים סאה [ריטב"א] אהל הוא, ויש בו סתירה.

ובפולוגתא דהני תנאי הוא דפליגי:

דתנן: זב, המטמא כלים בהיסטו, שהקיש באגרופו [והיה לבוש בית יד, ולא נגע] על גבי שידה תיבה ומגדל [שהם כלים גדולים המחזיקין ארבעים סאה, ריטב"א], טמאין מחמת היסטו.

רבי נחמיה ורבי שמעון, מטהרין.

מאי לאו, בהא קמיפלגי:

מר [תנא קמא] סבר: אף שמחזיק ארבעים סאה כלי הוא, ונטמא בהיסט הזב.

ומר [רבי נחמיה ורבי שמעון] סבר: כיון שמחזיקים ארבעים סאה נפקו להו מתורת כלי, ודין אהל הוא, שאינו מקבל טומאה.

אמר עלה אביי: ותסברא דפליגי — גבי היקש הזב — אם כלי גדול חשיב אהל או לא חשיב אהל?!

וחתניא: היה אהל, וניסט על ידי הזב — טמא!

היה כלי ואינו ניסט על ידי הזב מחמת כובדו — טהור!

המפתח בערב שבת אלא אפילו נמצא המפתח בשבת נמי שפיר דמי.

86. הב"ח והמהרש"ל מחקו כל זה מדברי הגמרא כיון שאין להם מובן, דהא טעמא דרבי אליעזר הוא, דבשדה, שהוא רשות הרבים אין עירובו עירוב. ומאי "רבנן" שייכי הכא.

אמנם הריטב"א הביא גירסא זו, וכן הרז"ה בספר המאור [והביאו רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס], ופירשוה דקאי על רבנן דלקמן דף צה

בברייתא לא קרבו זה אל זה. ובמה שנחלק במשנה לא דיבר בברייתא, ומה שנחלק בברייתא לא דיבר במשנה, ראה דבריהם.

וראה אריכות בדברי רש"י והריטב"א, בגאון יעקב. וראה שם מה שביאר, אמאי במסקנא מפרשינן דברי רבי אליעזר דברייתא על נמצא המפתח, ולא כדסלקא דעתין דמיירי אף בלא נמצא המפתח, וסגי ב"הואיל" שאם היה יודע היה יכול להביאו, ראה שם.

וראה עוד בתוספות: דלא בעינן נמצא

מחמת כחו הישיר עסקינן. שהקיש עליהן ממש. אך לא נתקן ממקומם ולא הוסטו על ידו, אלא רק הרעידם במקומם.

ובהא קא מיפלגי: דמר — תנא קמא — סבר: הרעדה הוי היסט.

ומר — רבי נחמיה ורבי שמעון — סבר: הרעדה לא הוי היסט.

והשתא דדחי אביי את הא דבעינן למימר דפליגי תנאי בהקיש הזב בכלים גדולים אם אהל הן או כלי, שוב לא מסתברא לן למימר דפליגי תנאי דמשנתנו בכך. אלא, נקטינן דלכולי עלמא כלים גדולים אהל הם.

ולכן הוינן בה: זמתניתין דידן — במאי מוקמינן לה? כיון שמגדל גדול אהל הוא, ויש בו סתירה — אמאי הוי עירוב כשאבד המפתח?!

ומפרשינן: אביי ורבא דאמרי תרווייהו: הכא במנעול של המגדל, וקטיר במיתנא עסקינן [שמנעול המגדל קשור בחבל]. ובעי סכינא למיפסקיה, ואין בחתיכת החבל אלא איסור דרבנן, לפי שנראה כסתירת אהל, ולא גזרו עליו בין השמשות [רש"י]. [ראה ציור בעמוד הבא]

ותנאי דמתניתין — בטלטול סכין כדי לחתוך החבל הוא דקמיפלגי:

תנא קמא סבר לה כרבי יוסי, דאמר: כל הכלים, ואפילו כלים שמלאכתם לאיסור, ניטלין בשבת לצורך דבר היתר. חוץ ממסר מסור הגדול ויתד של מחרישה, שהם מוקצין "מחמת חסרון כיס". ולפיו מותר לטלטל את הסכין כדי לחתוך את החבל.

ואילו רבי אליעזר סבר לה כרבי נחמיה,

הרי חזינן, דאף אהל מקבל טומאה אם הוא אך ניסט. ואם כן, ליכא למימר דמאן דמטהר כלי גדול מהיסט הזב, הוא משום דחשיב ליה אהל.

ועוד, הא קתני סיפא [בתוספתא, על ההיא פלוגתא דזב שהקיש על גבי שידה תיבה ומגדל]:

ואם היו יכולים להיות ניסוטיין — השידה התיבה והמגדל — טמאים!

זה הכלל:

ניסט מחמת כחו של הזב — "שהסיט את הכלי או את האהל ממש, שניתקו ממושבו משהו" — טמא.

ניסט מחמת רעדה — "שטפח ברגליו בקרקע ומחמת ניענוע הקרקע ניסט הכלי, אף על פי שניסט מן הארץ" — טהור, דכח כחו הוא.

הרי חזינן, דלכולי עלמא מיטמאין גם הכלים הגדולים בהיסט הזב, ובהכרח שטעמא דמאן דמכשיר אינו משום דאינם ראויים לקבל טומאה מפני היותם אהל ולא כלי, אלא מחמת טעם אחר.

אלא, אמר אביי לפרושי פלוגתייהו:

דכולי עלמא סברי כי היסט שזו הדבר מחמת כחו הישיר של הזב — טמא.

ואילו היסט שזו הדבר מחמת רעדה, שהזיוז הזב באמצעות הפעלת כוחו בדבר אחר — טהור.

והכא ברעדה שהרעיד הזב את הכלים



ב. ולא עוד, אלא אפילו אם נתכוין לשבות במקום אחד, והניח פתו במקום אחר [ניכול לעשות כן, אם יכול להביא את עירובו למקום שביתתו] – צריך שיהיו רגליו עומדות אף בתוך "תחום פתו".

והיינו, שצריך שיעמוד גם בתוך התחום שהיה קובע לו הפת, אילו נתכוין לקנות שביתה במקומו של הפת. זאת, למרות שעתה הוא אינו קונה את השביתה במקום הפת, אלא קונה שביתה במקום אחר, אלא שעושה את קנין השביתה באמצעות הנחת הפת במקום האחר.

ואף שקנית השביתה היא במקום אחר, ועומד הוא בתוך התחום של מקום השביתה – לא די בכך. לפי שבכלל תקנת חז"ל היה שיהא עומד אף בתוך "תחום פתו", בנוסף לעמידתו ב"תחום רגליו".

ולפיכך: אם קבע אדם מקום שביתתו במקום מסוים, אך הניח את פת העירוב במקום אחר, ונתגלגל העירוב – שהיה מונח בתוך "תחום רגליו" של המערב – אל מחוץ ל"תחום רגליו".

ונמצא, שאף שעדיין רגליו של המערב

דאמר: אפילו טלית, אפילו תרוד [כף גדולה] אין ניטלין בשבת, ואפילו לדבר היתר, אלא רק לצורך תשמישן המיוחד להם.

וסכין אינו מיוחד לחיתוך חבל, ולכן אינו ניטל אלא לצורך תשמישו המיוחד, דהיינו חיתוך אוכלין, ואסור לטלטלו כדי לחתוך חבלין, ולפיכך אינו עירוב<sup>87</sup>.

### מתניתין: 88

א. האדם המערב עירובי תחומין צריך שיעמוד בשעת בין השמשות בתוך תחום העירוב שקונה לו שביתה.

כי אם יש מעירובו ועד מקום רגליו מרחק יותר מתחום שבת [כפי דיני מדידת התחום מעירובו עד רגליו] – אין זה עירוב.

וטעמו של דבר הוא: שכך היה תיקון חז"ל, שיהא האדם המערב עומד בתוך התחום שקונה אותו. ולא מפני שבשעת קנית העירוב הוא אינו יכול לבוא לעירובו [מתוך שהוא עומד חוץ לתחום, ואסור לצאת ממקומו].

ב, ראה שם.

וראה בריטב"א שם וברשב"א.

ומרש"י, שלא פירש כלום, נראה שלא גרסה. וגם מוכרח הוא לפי מה שפירש רש"י דמיירי דהמגדל ברשות היחיד, ולא שייכי בההיא רבנן כלל.

87. וכתבו התוספות והריטב"א: על כרחך מתניתין רבנן היא. דאי כרבי, אין בכך כלום שאינו יכול לטלטל הסכין, דהא לא גזרו על

שבות בין השמשות. וראה בתוספות שתמהו מכח זה על רש"י הנזכר לעיל, דמוקים לה כרבי, ראה שם.

88. דין נתגלגל חוץ לתחום, מתבאר על פי שיטת התוספות [וכנראה אינה שיטת רש"י, אלא שלא נתבארה דיה בדברי רבותינו]. וכפי שביאר החזון איש את דברי הגמרא והתוספות, בחזון איש בעירובין ליקוטים סימן ק"ט (א), ס"ק ו' וס"ק יח, בתוספת כל שהיא.

שבמערב — אין לו אלא אלפיים אמה שביין עירו לעירובו.

והיינו, שרק בהם הוא יכול לילך, מצד ממה נפשוך: בין אם קנה שביתה בביתו, ובין אם קנה שביתה במקום שהניח עירובו — אלפיים אמות אלו הן בכלל תחומו.

אבל באלפיים אמה שמעירובו מזרחה אסור בהם, דילמא קנה שביתה בביתו. וכן אלפיים אמה שמביתו מערבה אסור בהם, דילמא קנה שביתה במקום שהניח עירובו!

והרי זה דומה למי שהוא גם חמור וגם גמל.

שהמנהיג חמור מהלך אחרי חמורו, ואילו המנהיג גמל מהלך לפני גמלו, ונמצא האחד מושכו לפניו והאחד מושכו אחריו.

אף כאן, ביתו מושכו לעבר ביתו, ומפסידו אלפיים שמעירובו ואילך. ואילו עירובו מושכו אליו, ומפסידו אלפיים שמביתו ואילך.

**רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: ספק עירוב — כשר! ודינו כמי שקנה שביתה במקום שהניח עירובו, [רבי עקיבא איגר, במערכה רביעית].**

**אמר רבי יוסי: אבטולמוס [שם חכם] העיד משום חמשה זקנים, על ספק עירוב, שכשר. [והטעם יתבאר בגמרא].**

### גמרא:

שינונו במשנה: נתגלגל חוץ לתחום מבעוד יום אינו עירוב:

עומדות בתוך תחום עירובו ושבתתו, עומדות הן עתה מחוץ ל"תחום פתו"<sup>89</sup>.

או שנפל עליו, על העירוב, גל, באופן שיש בפינוי הגל משום איסור דאורייתא וכדמפרש בגמרא.

או שנשרף העירוב.

או שהניח ישראל [משמעות רש"י] תרומה המותרת לכהנים — שכשירה היא לעירוב אף לישראל — ונטמאת ונאסרה אף לכהנים.

בכל אלו, דין העירוב:

אם מבעוד יום אירע אחד המאורעות האלה — אינו עירוב!

וטעמו של דבר:

בנתגלגל מחוץ לתחום — משום שאין הוא מצוי ב"תחום פתו".

בשאר הדברים — לפי שכל דבר שאין יכול ליתלו ולאוכלו בבין השמשות, שהוא זמן קניית העירוב — אינו עירוב.

ואם משחשיכה אירע אחד מכל אלה, הרי זה עירוב, שהרי "כבר קנה עירוב בין השמשות. ושבת, הואיל והותרה, הותרה!" [רש"י].

ואם ספק הוא לו מתי אירע אחד המאורעות הללו:

**רבי מאיר ורבי יהודה אומרים: כיון שספק הוא אם קנה שביתה במקום שהניח עירובו במזרח, או שאינו עירוב, וקנה שביתה בביתו**

89. ביאור לשון המשנה נלמד מדברי החזון איש שם.

כי הכא במאי עסקינן: **דבעי מרא והצינא**, מעדר וקורדום כדי לפנותו, לפי שהיה הגל גדול [רבינו יהונתן], "והויא מלאכה של תורה: בבית משום בונה, ובשדה משום חורש. ואף על פי שאינו מתכוין לכך [לבנין או לחרישה שעושה אגב פניו הגל] — פסיק רישיה ולא ימות הוא". [ריטב"א].

ומפרשינן: **וצריכי** הני תרי דיני, נתגלגל חוץ לתחום, ונפל עליו גל.

**דאי תנא נתגלגל חוץ לתחום** בלבד, הוה אמינא: רק בכי האי גוונא לא הוי עירוב, **משום דליתא גביה** [שאיין פתו אצל המערב], לפי שהמערב הוא מחוץ לתחום פיתו, שהרי מטעם זה אינו עירוב.

**אבל נפל עליו גל, דאיתיה גביה**, שאינו עומד מחוץ לתחום פתו בזמן קניית העירוב, **אימא ליהוי עירוב**.

להכי השמיענו התנא דאף נפל עליו גל לא מהני.

**דאי תנא נפל עליו גל בלבד, הוה אמינא:** רק כי האי גוונא לא מהני, **משום דמיכפי** [דמכוסה] העירוב, ולא יתגלה מאליו.

אבל נתגלגל, כיון דזמנין דאתי זיקא ומייתי ליה [פעמים שהרוח מחזירתו לתוך התחום], **אימא ליהוי עירוב**, להכי **צריכא** הני תרי דיני לאיתנווי במתניתין.

שנינו במשנה: **או נשרף; תרומה, ונטמאת וכו'.**

**אמר רבא: לא שנו אלא שנתגלגל העירוב חוץ לארבע אמות** מסוף "תחום רגליו". **השתא**, עומדות רגליו גם מחוץ ל"תחום פתו".

**אבל** אם נתגלגל העירוב אל מחוץ לתחום רגליו, אבל עדיין היה זה לתוך **ארבע אמות** של תחום רגליו, קנה העירוב, ולא חשיב העירוב שעומד מחוץ ל"תחום פתו".

**כי: הנותן את עירובו — יש לו ארבע אמות** מסביב, ורק אחריהם מתחיל למנות את האלפיים אמה לתחומו!

וכיון שכן, אף אם היה קונה שביתה במקום פתו, היה תחומו נמשך עד רגליו, שהרי אין ביניהם יותר מארבע אמות של עירוב ביחד עם האלפיים אמה של התחום. ולפיכך הוי עירוב<sup>90</sup>. [ראה ציור בעמוד הבא]

שנינו במשנה: **נפל עליו גל וכו' אינו עירוב:**

**קא סלקא דעתין דמיירי דאי בעי מצוי שקיל ליה לעירוב בלא איסור מלאכה דאורייתא**, אלא שאינו עירוב משום דאי בעי שקיל ליה צריך לטלטל האבנים, ואסור משום דהוו האבנים מוקצה, ואסורין בטלטול מדרבנן. ולפיכך אמרינן: **לימא מתניתין דלא כרבי?**

**דאי כרבי, האמר: כל דבר שהוא משום שבות — לא גזרו עליו בין השמשות.** ושפיר מצוי שקיל ליה בבין השמשות, שהוא זמן קניית העירוב.

ודחינן: **אפילו תימא דכרבי אתיא מתניתין — לא צריכא.**

המשנה ברורה, והחזון איש שם. ויש בדברים

90. כן נראה שמבארים עיקר מימרא דרבא,

ציור מס' 5